

Общественно-политическая газета
Ханты-Мансийского автономного округа – Югры

ХАНТЫ ЯСАҢ

ПЯТНИЦА

23 октября 2015 года

№ 20 (3440)

www.khanty-yasang.ru

Основана 1 ноября 1957 года

**Финно-угорской рэт
мирәт хәтләт пида!**

**Тәм
номерән
лұнтаты:**

3

Шуши мир па мўв
тащәт вўты ёх
Нижневартоск
вошн
вәйтангыйдсәт

4-5

Финно-угорской
мирәт вәлупсы
оләңән

6

Хәнты хә Сергей
Кечимов Сәрханл
район вәнт
шушийн вәд

7-10

Тәк нявремәт
рўщ па хәнты
ясәңңәнән
путрәт хәншсәт

11

Хутыса Манстәр
районән катра
Муликәрт ёх
вәсәт

В. Енов вўюм хур

Коми-Пермяцкой мўвн вәдты не Елена Коньшина

Па хон пеләк мұвәт эвәлт юхтум әх пәты иса мосты ут верлы. Ши олаңан мирхот пурайн уша йис, мәта ут правительства хотн мәнәс. Шит округ губернатор дәнқәр хә Г. Бухтин тәс. Мирхот видео ширн вәс, шит пәты районәт, вошәт, арсыр мирәт тәхет әх көчайт путәртты веритсәт.

Округ вәндтәты па айлат әх верәт тәты департамент кәча не **Л. Ковешникова** ай тәс, округевн па хон пеләк мұвәт эвәлт юхтум мир рұщ ясаң па Россия мұв олаңан уша верләт. Ин тәта 3 500 мултас шимәш семья, щәта вет шурәс няврем вәл. Дыв эвәлтәда 88 процента рұщ ясаң тайләт, 10 процента – вевтама путәртләт па кәт процент арат – иса рұщ ясаң ән вәдәт. Округев хұваттыйн 25 әшколайн муй колледжән рұщ ясаңа вәндтәды. Итәх әшколайт хуца юхтум нявремәт пәты Россия мұв культура олаңан урокәт тәлыт. Ши вера немасыя 25 учитель вәндтәды. Юхи хәшум олаңн шимл хуят рұщ ясаң вәтыләнхәл. Тәм олн 3195 хуят эвәлт тәп 2857 хәннәхә экзамен мәсәт.

Мирхотн Нуви сәнхум район кәча хә **С. Маненков** лупәс, дыв вошәң колледжелн рұщ ясаңа вәндтәты хәр пұншты мосл. Вантә, тәм района Украина эвәлт ар мир юхтәс, дыв кашәң непек

пәты Ёмвоша яңхләт. Г. Бухтин арсыр мұв посольства сайтәт хуца мосты айкедәт хәншты партәс.

Общественной па внешней связят департамент кәча хә **И. Верховский** грант вухәт мәты вер олаңан ай тәс. Тәм олн 5 национальной тәхи әх 750 шурәс шойт нәтупсы вух әша холумтсәт, ши тәхи күтн В.С. Волдин немпи тәхи хуятәт. Культура верәт тәты департамент кәча не **Н. Казначеева** ясаң ширн, тәм ол 50 вер пәты грант вух мәсы. 2016-мит олн тәп 1-2 вән грант мәды. Тәм олн некоммерческой тәхет әх яң премия холумтсәт па иши арат вух әл хуятәта мәсы. Ас потты тыләш 4-митн ши премия вух әша мәты питды. 2015-мит ол мәр грант вух вохты хуят 75 процента ара йис.

Ши тумпийн мирхотн көчайт путәртсәт, хутыса 2016-мит олн рәпитты питләт.

Людмила СПИРЯКОВА

Югра мұв правительства хотн лекшитты верәт тәты көчайт, вәндтәты па айлат әх верәт, социальной, культура па па рәпата верәт әхтйин вәлты әх, мирхота әктәшийдсәт. Дыв мөшәң әх ямәлты па вәлты ширәт, әрәшты кәсупсәт олаңан путәртсәт.

Сырья округ губернатор дәнқәр хә **Г. Бухтин** ясаң вұс па лупәс, хуты тәм ванән 17-31-мит хәтлән па хон пеләк Катар мұвн кәши-мәш тайты әх күтн мұвтел әрәшты кәсупсы мәнд. Россия мұв кәсты әх күтн Югра мұв эвәлт шив А. Ашапатов, Е. Малых, Д. Душкин па А. Александров мәндәт.

Ёмвош округ «Центр адаптивногоспорта» кәча хә **М. Вторушин** ясаң ширн, Югра мұвн иса мөшәлдум әх эвәлт 6029 хәннәхә әрәшты верн вәл. Шит күтн 2893 айлат әх па нявремәт. Дыв пәтәда кашәң од арсыр кәсупсәт ләшәтлдыйт. Тәмхәтл округев хұваттыйн 169 тәхетн кәши-мәш тайты әх пәты әрәшты верәт тәдыт. 402 спортивной тәхийн мәшитты хуятәт пәты немасыя омәсты па яңхты тәхет, сыр-сыр мосты шұңкәт кеншәка хот дыпия лұнты шира ләшәтман вәлдәт.

Ши тумпийн кәча хә ясаң ширн, мәшмәлдум

хуята әрәшты кәсупсәт пәты немасыя шұңкәт ләтты мосл. Шит лапәт хуят пәты күрн хәхәлты шұңкәт па кәт хәннәхә әш пәты немасыя утәт. Ши вер яма тұңматты ки, Югра мұвн мет ар әрәшты әх тәлаңа вәлты питл.

Ши юпийн сем мәш тайты хуятәт олаңан путәр мәнәс. Тәмхәтл Югра мұв луваттыйн 600 хәннәхә шимәш мәш тайл. Дывел иши вәндтәты мосл, ләдн дыв мәшды хәннәхә иты рәпитты әт веритсәт. Шиты 2016-мит од лыпәт хойты тыләш вұш эвәлт «Сургутской медицинской колледжән» массаж верты вәндтәты питды. Шит пәты Г. Бухтин партәс, ләдн дыв вәндтәлты юпийн рәпата ат вәйтсәт.

2015-мит па 2014-2020-мит олаң поступсы ширн Югра мұвн кәши-мәш тайты әх вәлупсы кеншәка верты пәты 84819,2 шойт вух есәдсы. Интәм мир лекшитты тәхет йилпатты питлдыйт, ләдн мәшмәлдум әха кеншәк яңхты ат вәс.

Ирина САМСОНОВА

Мир лекшитты тўтәң хоп

«Николай Пирогов» немпи йиңкәң пәдыница олаңан ма лұң олңитум пурайн нынәна хәншсум. Тәм ванән Ёмвош район Батово көртән айкедәт ләшәтты хуятәт әктәшийдсәт па хәдәнтсәт, муйсәр көртәта тўтәң хоп лұңтыләс па хутыса леккәрәт мир пида рәпитсәт.

Мосл ястәты, Ас нопәтты тыләш 26-мит хәтл вұш эвәлт васы мәнты тыләш 16-мит хәтл вәнты «Николай Пирогов» Кондинской, Сұмәтвош, Нуви сәнхум вош, Манстәр па Ёмвош районәт хұват яңхәс.

Тәм пұш тәта 24 мир ямәлты хәннәхә рәпитәс. Шит яң тохтұр па 14 ай тохтұр. Шит пеңк, сем, сәм, няврем тохтұрәт, мәш эвәтты

тохтұр, ими леккәр, хун мәшәт лекшитты тохтұр, нюл, тур па пәл леккәр, невролог па па тохтұрәт. Мир лекшитты хопн хәннәхә арсыр ширн нұх вантты пәты иса йилуп шұңкәт ләшәтман вәсәт. Тәта турәх вантты йилуп шұңк, пеңкәт лекшитты ут, ими есум яма нұх вантты шұңк па хәннәхә лұвдал-сомдал вұты хур ут. Ши тумпийн тўтәң хопн эвәтты мәш тайты

ай хот йит версы па арсыр анализәт сора па тўңширәна вантты тәхи рәпитәс.

Нял тыләш мултас мәр пәдыница хоп округев хұваттыйн 40 мултас көрта лұңтыләс. И хәтл мәр леккәрәт 160-кем хәннәхә нух вантсәт. Шиты ияха лұңәтты ки, иса хәтләт мәр 6130 мултас көртәң мир, дыв күтәдн 1630 няврем йиңкәң пәдыница юхтйилсәт. Вантә, кашәң көртән тәм тўтәң хоп шеңк лавәлды, итәх пурайн хәннәхә вән вош пәдыница мәнты шир ән тайл, тәта па имухты арсыр тохтұр хуца яңхты рәхл.

Тәм олн пәдыница хоп Сұмәтвош район Саранпауль көрта яңхты ән веритәс. Вантә, Ляпин юханән вера ай йиңк вәс. Щәлта Нуви сәнхум район Поднавәт көртән вәлты мир иши тохтұрәт пида ән вәйтәнтйилсәт – шеңк вотәң хәтл вәс, тўтәң хоп нек хойты ән па веритәс. Леккәрәт ясаң ширн, ши көртәта дыв тәл әш хұват машинайн мәндәт. Тәд пурайн тўтәң хоп йилпатты питды, йилуп карты шұңкәт омәсдыйт па тохтұрәт вәлты хот йитәт ләшәтдыйт.

Ирина НОВЫХОВА

Шуши мир па мўв тащāt вўты па давāлды ёх верāt

*Ай тāхет потты тылāщн 15-16 хātлнāнн
Нижевартовск вошн «Коренные народы.
Окружающая среда. Нефть. Закон» вән мирхот
вәс. Щив арсыр тāхет эвāлт мир юхтылдсāt.
Кāt хātл мār дыв экономика, шуши мир
вәлупсы, культура, рәт ясāң па па верāt олāңн
путāртсāt па щн тумпийн, муйсār ям верāта
дыведа елды кўншемāты мосл.*

Мет олāң хātл тыв юхтум ёх елпийн «Этноконсалтинг» тāхи кәщә не **Наталья Новикова** ясāң тәс. Лўв путāртс, муй щирн шуши мир па мўв тащ вўты ёх кўтн кашашты непека́т тәса ләщātты рāхл. Ар од «Лукойл-Западная Сибирь» тāхи ёх вәнт шушетн мўв тащ нух талдāt па увās мир пида рәпитлāt. Управления тāхийн кәщәя рәпитты хуят **Константин Беляев** арсыр верāt олāңн ай павтās па мўң худыева щн олāңн веритсўв кина вантты. Тām пуляң юхтум мир Таймыр, Ямал мўвātн вәлды ёх верāt олāңн ищи лўнтупсәт хәдāнтсāt. Мўң рәт ясāңн етты газетайнāн олāңн кина ванлтāsўв па муй щирн юхи хāщум 10 од мār арсыр кәсупсәт,

мирхотāt, лўңātты непека́т ләщātлўв. Мосл лупты, мет ар ёх путāртсāt, муй щирн вой-хўд велпāслāты, вўды тāйты, вәнт шушет, йиңкāt, мўвāt-автāt давāлды па систамтты мосл.

Олāң хātл хәлүм рәпитты тāхи ләщātсы. Мет олāң секцияйн путāр мāнās, муй щирн интām шуши мир экономика щирāt вәлдāt, муй щн пāты округн верды. Әмāщ вәс хәдāнтты арсыр верāt олāңн, муй ләщātды увās ёх пāты Ямал, Юграмўвнāн хуши. Община верāt олāңн «Объединение по экономическому развитию коренных малочисленных народов Севера» кәщә хә **Александр Орехов** путāртс, муй щирн Ямал мўвн шуши мира нәтлāt. Кена рәпитты пāты дыв пātәда вәндтупсәт,

киникайт па арсыр непека́т есāлдāt. Щи унтасн экономической па юридической верāt тўңматлйит.

Кимит хātл путāр мāнās рәт ясāңт олāңн па муй щирн увās мир рәпитты тāхет осая лўңтāсты тāхет пида рәпитлāt, муй щн пāты дыв верлāt. Интām округ луваттйин этнотуризм верāt ләщātты питсйит. Мет олāңн щитāt ай кәртātн па вәнт шушетн тывлāt. Шуши мир культура тәты па ванлтāты хуятāта мосл па вәлупсийн вәлды па юхтум ёха щитāt яма ванлтāты па путāртты. Увās мирн йис пойкщāты емāң верāt тўңа ләщātты мосл. Кондинской район эвāлт вәна пелка ювум хә **Альберт Молотков** ай павтās, мулты пāты вой-хўд велпāслāты тāхел тўтн кāt пўш пунойлдсы. Тāmāщ суртāt эвāлт шуши мир вәньльты мосл. Тюмень вош эвāлт географической наукайт кандидат **Ксения Холодилова** ястās, муй щирн шуши мир па питы мўв тащ ходумтты ёх кўтәдн

вәлдāt. Щитāt наука щирн нух вантлйит. Щи юпийн вўды тащ давāрт рәпата олāңн кина ванлтās, щивера муртāң айдат ёх катлāслāt.

Мирхот сухāнты елпийн тāта рәпитум ёх непека хāншсāt, муй щирн елды адюм верāt тўңматты. Щи кўтн:

– кашашты непека́т тўңщирāна ләщātты;

– шуши мир айдат ёх рәпатайнā ат йисāt;

– округ луваттйин мойң ёх ат веритсāt вән емāңхātлāt вантты па сāма пунты;

– вой-хўд велпāслāты верāt непека́тн тәса ләщātты;

– экспертный совет пириты, хута дыв ат веритсāt шуши мир вәлды тāхет нух вантты па мосты пурайн дыведа нәтты;

– әш кимāдн вәнт шушетн вәлды ёх пāты немасыя тынесты тāхет па щн тумпийн арсыр верāt ләщātты.

Вухаль па хāнты ясāңн есāлдты непека́тн елды нын уша павātлāты тāта нух вантум па путāртум верāt олāңн.

Раиса РЕШЕТНИКОВА

Моркинской район мир вэдупсы

Марий Эл мўва яңхмемн ма Моркинской район кәща хә Сергей Харитонович Григорьев пида вөйтантийлсум. Лўв ай тәс, хутыса щәта мир вәд.

Моркинской район 1924-мит одн тывәс. Щәта 82 процент арат – щит мари мир, щит тумпийн рўщәт, хәтанянт па па мирәт вәдләт. Мари мир ищи йиңк-мўв ләңхәта эвәдләт. Морки картән буддийской тәхи вәд, вантә, щәта щит тәрума эвәлты мир ищи вәд. Морки картән мари мир оләңмит писатель Сергей Чавайн сема питәс, щит тумпийн ар унтәс па әр пунум 700 культурной рәпатнек тәм район эвәлт вәд.

Моркинской район бюджет 500-кем миллион шойта йил, тәп кәща ясаң щирн, щит арат вух ән тәрмәл.

Сыры ар вәнт вәс, 2010-мит одн шенк рўвәң лўң тывс, щирн вәнт шимда йис, щит юпийн па ар юх омәссы. Щәта Моркинской па Шоруньжинской лесхознәң рәпитләңн. Щәта хот па хот пўнәлн вәдты пурмәсәт вердйит. Щит мўвн мет ар липа юх енмәл, щит эвәлт сохләт ваньщдйит. Щит тумпийн нывремәт пәты юхәң юнтутәт вердйит.

Моркинской район хуца вән газовой компрессорной станция вәд, щәта 300 хуят рәпитл. Щит тумпийн «Полимер Лимитед» тәхийн пластмассовой утәт эвәлт йиңктурпайт, ветрайт, ән сенкум ан-сенәт па па мосты утәт вердйит. Щәта Морка картән рәпатайды әх рәпата вәйтсәт. Мосл лупты, итәх әх Сочи вошн ищи Олимпиада пәты арсыр хотәт омәссәт.

Район хуца хот вөйт енмәлты вер яма мәнд.

Кашәң картән әх мис, лов, пәрәщпаоштайлат. Щит тумпийн картән йилпа мис, лов хотәт тывсәт, ияха мисәт лўңәтты ки – яңкем шура́с мис – вөйт тайты тәхет, 4200 вой – оса мир тайлат. Итәх тәхетн од мәр 5 шура́с мултас литра арат есум йиңк пәсды. Колхос кәщайт мосты пурайн картән мир эвәлт мис есум йиңк ләтләт.

Район хуца арсыр турн детутәт, овощәт, картәпкайт енмәлдйит. Рўвәң лўң пурайн щит лавәрт енмәлты. Сўс пурайн Морки воша па картәт, областят эвәлт мир хот вөйт, тухләң войт, нюхи ләтты пәты юхтыйлдәт. И хә немасыя 130-кем коза вой тайты питәс па щит есум йиңк эвәлт сыр детут кавәртәл. Морки картән кәтнәң ищи 50-кем щимащ вой тайты питсәңәң, ешавәлдынәна пәсты шўңк ләтты мосл. Щиты ки яма вер мәнд, мосәң, хәнты Морки вошн есум йиңк эвәлт арсыр детут верты хот пўншлы.

Моркинской районәң «Акашинская» ферма

вәд, республикайн дыв нюхи ләщәтты верн кимит тәхийн вәдләт. Щәта хот тухләң вой нюхи эвәлт «халәль» детут верты вән тәхи вәд, хута тәп ислам мир рәпитләт. Щит тумпийн щәта 150 рәпатайды әх рәпата вәйтсәт. Мусульманской па хон пеләк мўвәт әх дыв хушела «халәль» ләтләт.

Рәпатайды әх оләңнәң путәртмәлн кәща ики щиты ястәс: «Мўцева арсыр тохтўрәт, ай леккәрәт мет мосләт. Щирн Каркатецкой лицей хуца ай тохтўрәт ләщәтлйит, едлы дыв медицинской институтн вәндтыйлдәт. Мўң Моркинской район эвәлт 200 мултас хуят Россия мўв хўваттыйн вән тохтўрәта вәнд-тыйлдәт, алпа, итәх әх юхды керләләт. Итәх рәпатайды әх картән вош хуләт систамтләт, щит тумпийн лўң рўтьщәты пурайн университетәтн вәнд-тыйлды айләт әх тәм рәпата тәты нәтләт. Тәм ванән 13 семья әх хот войт ләтты па едлы тайты ләңхаләт, щит пәты республика бюджет

эвәлт 85 шура́с шойт мәсы. Итәх әх вух саты иван-шай лыптәт әкәтты питсәт, ин щит хәт тонна арат әкәтсы. Интәм 11-сыр шай ләщәтты пәты рәхты непек еша холумтсум. Хуты веритлўв, рәпатайды еха рәпата вөйтты нәтлўв. Мўң районәв эвәлт 3 шура́скем хуят Россия хўваттыйн рәпитләт, нын Ёмвош округәнн ищи ар мари әх рәпитләт».

Яма вәд Моркинской район, тәп мәнсема әмәщ вәс вәты, юхи хәшум оләтн муй арат ныврем сема питл. Юхды Сергей Харитонович лупәс: «2011-мит од вўш эвәлт аршәк ныврем сема питты питәс, 2011-мит одн – 400 мултас ныврем, 2012-мит одн – 500-кем пушәх. Ар ныврем тайты хоттед әх ищи ара йис, ин щимәщ 400 мултас семья вәд. Мўң дыведа ищи нәтлўв, тынды хот омәсты пәты мўв мәлўв, щит тумпийн Марий Эл республика поступсы щирн хот омсум юпийн йиңк, газ турпайт па хот пўнәлн кев әш верлўв».

Щит тумпийн картән мир ищи дыв сәттәда хотәт омәсты питсәт. Щит пәты 12 сотка мўв мәды, кәщайт ипотека вух вўты нәтләт.

Па ям вәлум верты едпийн лўв оләлн ай тәс. Сергей Харитонович Григорьев – мари хә. Марийской госуниверситет юпийн гидротехника йис, рәт мўвн плотина верәс. 2005-мит од вўш эвәлт Моркинской район кәщая рәпитл. Вән яйл Радужной вошн вәд, щирн тәм ики ищи Югра мўвева мойна юхтылдәс.

Людмила СПИРЯКОВА

Коми-пермяк ёх культура верӑт нух адумдыйт

**Муй ширн тӑм йисн коми-пермяк мир культура
верӑт мӑнлӑт, щн олӑӑӑн вӑщ тылӑщн Кудымкар вошн
Коми-Пермяцкой этнокультурной тӑхи кӑща не Мария
Валентиновна Носкова мӑнема айкел верӑс.**

Мосл лупты, хуты лӑв 2002-мит одн Удмуртской государственной университет етшуптӑс. Щӑлта иса 2010-мит од вӑнта Кудымкар вошн ӑшколая янхты нявремӑт па хон пелӑк ясаӑна па история вӑндтуман рӑпитӑс. Ищи олӑтн лӑв внештатной рӑпатнек ширн вошӑӑ газетая арсыр айкелӑт иса вешката вӑдты па тӑӑщираӑна рӑпитты хӑннехуятӑ олӑӑӑн хӑншӑс. Щи верл шеӑк ӑмша па сӑмӑна тӑйсӑлӑ. Ӗхӑт 2010-мит од вӑш ӑвӑлт па иса 2011-мит од вӑнта Москва хон вошевн «Школа социально-экономических наук» тӑхийн вӑндтӑты верӑл етшуптӑсӑ. Щӑлта коми-пермякӑт культура хущи рӑпата мушатаӑс. Щи вер олӑӑӑн лӑв пилӑла путрем олӑнитсем.

– Мария Валентиновна, муй пӑта нӑӑ культура рӑпитты мӑнсӑн?

– Ма щиремн, щимӑщ пура юхӑтл, хӑн хӑннехӑ лӑв вӑлупсы хурасӑл иса па ширн лӑщӑтты нумӑс верӑл. Вӑдты-холты шир, вантӑ, тӑм нуви тӑрум идпийн ищи и лотн ӑн хӑщӑл па еллы мӑнл. Щиты ма и тӑхи ӑвӑлт па тӑхия рӑпитты щн сонтумӑсум.

Тӑта культура ширн лӑщӑтты верӑт мӑнема ӑмшӑт: арсыр йилуп поступсӑт хӑншлӑв, лӑдн кӑща ӑхлӑвн тӑм муй тум вер йилпатты пӑта вухӑн ат мӑсыюв па щитӑт унтасн кашӑӑ нумсӑӑ рӑпата яма лӑщӑтты веритлӑв. Ма нӑмӑстемн, кашӑӑ хӑннехӑ шеӑк лӑӑхӑл ки, щит ищи па вӑдты ширӑл ямашӑк верӑл па хӑннехуятӑта мулты унтас тӑд.

– Нӑӑ Коми-Пермяцкой этнокультурной тӑхи олӑӑӑн ӑша айкел вера.

– Мӑӑ хушцева Коми-Пермяцкой этнокультурной тӑхи тӑп 2010-мит одн пӑншы. Олӑӑ пурайн тӑта рӑпитты шеӑк лӑвӑрт вӑс. Пермской край мӑв, вантӑ, щимӑщ тӑхи, хута вера ар хӑннехӑ иса рӑпата такды хӑщӑт. Кудымкар вошевн сырыя Киноцентр, Центр дополнительного образования, «Шондыбан» немуп ансамбль, национальной культура Центр хот па Коми-Пермяцкой киникайт ӑсӑлты тӑхет тӑйсӑв. Щиты вет тӑхи иса айдтыева лӑп тӑхӑрсыйт па щит пӑта тӑп и Коми-Пермяцкой этнокультурной центр кӑща ӑхлӑвн версы. Щи пурайн ма тӑта кӑща неӑа павӑтсыюм. Итӑх хуятӑт пенсия рӑтыщӑты мӑнсӑт, хӑшум ӑхлӑв па рӑпатайт лыведа кӑншты питсӑт. Мӑнева рӑпитты ӑх ӑн тӑрмӑс. Щӑлта хӑт тылӑщ мӑр мӑӑ тӑп хӑт якты-ариты хӑр муй вӑйтантупсы лӑщӑтсӑв. Тӑмхӑтл ширн ки лӑӑӑтты, щит шеӑк шимӑл. Ин мӑӑ хушцева рӑпитты хуятӑт 50-кем арсыр хурамӑӑ вӑйтантупсӑт ванлупсӑт муй якты-ариты тӑхет иса лӑщӑтлӑт. Тӑмхӑтл иса айлат хӑннехуятӑт тӑта арсыр мосты рӑпатайт сӑмӑна па вешката верлӑт.

– Мария Валентиновна, муй нӑӑ веритлӑн «Шондыбан» немуп ансамбль олӑӑӑн путӑртты?

– «Шондыбан» немуп ансамбль хӑв йис вӑш ӑвӑлт мӑӑ хушцева пӑншы. Щи тӑхийн рӑпитты

хӑннехуятӑт немасыя коми-пермякӑт арӑт па як хурасӑт еллы тӑдӑт муй па мира пура-пурайн ванлӑдӑт. Ин щн ӑхлӑв ищиты пирщӑмӑты питсыйт па мӑӑ нӑмӑсты питсӑв, муй ширн ансамбля айлат хуятӑт рӑпата вохты. Вантӑ, щн тӑхийн якты-ариты ӑх шеӑк ай тылӑщ вухн сухуптӑдыйт. Тӑм одн Коми-Пермяцкой округ министерства тӑхи кашащӑс мӑӑнева щн арат вух мӑты, лӑдн щн унтасн пухӑт па ӑвет мӑӑ ансамблев хущи рӑпитты пӑта яма вӑндтӑты веритсӑв. Ширн йилуп артистӑт мӑӑ па тӑйты питлӑв.

– Нӑӑ щиренӑн, муй ширн Коми-Пермяцкой этнокультурной тӑхи еллы рӑпитты питл па муй щит пӑта па ямсыева лӑщӑтты мосл?

– Ма нӑмӑстемн, кашӑӑ ай муй вӑншӑк вер мӑӑ хушцева еллы яма мӑнты питл. Юхи хӑшум пурайн хӑннехуятлӑв шеӑк яма рӑпитты питсӑт. Лыв сыр-сыр йилуп проектӑт хӑншлӑт па щн унтасн округ кӑщаитн вухн сухуптӑдыйт. Щн вухладн арсыр якты-ариты хотӑт муй вӑйтантупсӑт коми-пермякӑт па па мирӑт елпийн лӑщӑтлӑт. Тӑм одн федеральной проект холумтсӑв. Щит, ма щиремн, ищи шеӑк вулаӑ па мосты рӑпата мӑӑ рӑпитты тӑхева.

– Мария Валентиновна, мет олӑӑ финно-угорской литературной фестиваль ищи нын тӑта, Кудымкар вошн, немасыя лӑщӑтсӑты?

– Щит ищи мӑӑ рӑпатаев. Мӑӑ округевн вӑдты поэтӑт па писателыт 2013-мит одн Литературной ӑбединения ӑкӑтсӑв па щн тӑхи кӑщая Елена Ивановна Коньшина павӑтсӑв. Ӗхӑт арсыр йилуп поступсӑт версӑв па щит пӑта Мет олӑӑ литературной вӑйтантупсы пӑншы. Нӑмӑстемн, тӑмӑщ ям верӑт еллы ищиты тӑса мӑнты питлӑт.

– Пӑмашипа нӑӑнева, Мария Валентиновна, тӑм айкеллӑн пӑта! Тӑлаӑ ӑш па тӑлаӑ кӑр!

Владимир ЕНОВ

Сотсыр вер верты хошл

Төнял Ёмвоша нарәс юхәт верты вәндтупсыя Сәрханд район эвәлт Сергей Васильевич Кечимов юхтылдәс. Лұв Капитолина Васильевна Тәвлина имед па яйлад пида Лимпас юханән вұды таш давалман вұт кәртәтн вәлдәт. Тәм ики сотсыр вер төса верты хошл: вой-хұд велпәсләл, нарәс юхәт па па пурмәс верл, хәнты моньщәт моньщәл па арийл, нарәсл. Ёмвошин вәлум вәндтупсыин лұв хәнтәт па рұщәт нарәс юх верты вәндтәс. Щи вер па вәлупсыид олаңән лұв пидала путәртсамн.

– **Сергей Васильевич, вәлтәнән, муй арат хәтл нын юх верлән?**

– Лепәт юх эвәлт и хәтл мәр верлум.

– **Алпа, нәдам нарәс юхәт верлән?**

– Аңтә, хән хуятәтн партлыом ки, щи пураин щи вера вұянтыйдлум. Нын юх тухәдпи ед тынытыпәтынаркас юх па тор сапл юх верлум. Тумран ән верәнтлум, немхуята ән мосл. Муй арат тын дәтәсты әх лупләт, щи араттын тынылум. Ай тын ки лупләт, щи пураин ән кашашлум верты. Ипұш нивл пеньшар версум, Лянтор әх лупсат: «Сорашәк вера, мұң дәтлұв». Ма сора кеши версәлдам, әхәт карткел хұват щи әх лупсәт, па хуят эвәлт дәтсәт па дыведа пеньшарлам ән мосләт. Щи юпийн щитдам па юнтутәт Сәрханд воша шуши мирәт культура хәтә ед тыныты ропахан тәслам. Кашәң пеньшар яң шурәс шойт араттын ат ед тыныдыт.

– **Нәң арәң-моньщәң хә, алпа, каш хәрәта ванкұтлы яңхлән?**

– Аңтә, щив яңхты ән ләңхалум. Пұпи як хәтә дәлн яңхсум. Товийн лупсыном, хути вән кер тыләшн Вой якты хәтә Лянтора вохлыом. Щи пура вәнты әкәтшсум, әхәт лупсыном, мәнема щив мәнты ән мосл.

– **Нәң мұвенән нұм мұв мир питы вуй холумтләт, вой-хұд велпәсләты па**

воньшумут әкәтты дыв вана юхтыйдләт?

– Па муй. Тәм нын юх верты юкана ма дәлн Н. Комарова хуши яңхсум па щи әх мийдүом непек лұведа ванлтәсум. Дыв мұвем хуши тәта-тута әшәт версәт, Имдор хуши тәл әш дәшәтсәт. Шикұш дывел ән есәлдам, ищипа щәта яңхләт. Лупләт, Наталья Комарова дыведа щәта яңхты есләс. Аграфена Сопочина ипұш юхтылдәс, щи әшәт хура вұслә, щи юпийн вудыйдсәт яңхты, интум па щи яңхләт. Товийн васы велты, сұсн воньшумут воньщты Имдора йиләт, кұш дыведа щив йиты ән рәхл.

Ипұш мұв идпи таш вұты әха лупсум, Имдор хуши йилуп тәхетн питы вуй еша павәтты ки питләт, мәнема и миллион шойт вух ат сухуптәләт. Дыв ясәң мәсәтай кертыләшн вух мәты. Интум лупләт, Н. Комарова дыведа лупәс щи арат вух ән сухуптәты. Муй пәты депәлтсыном? Итәх пураин итәт ма хушәма юхәтләт, әхәт па хуятәт йиләт па лупләт, дыв В. Путин муй Н. Комарова хуши вәсәт, дын ән дәңхалән, дәлн ма ар вухн ат мәсыном. Мултсәр непекәт дыв ешләдн хәншләт па мәнема ванлтәләт.

– **Тәмиты вәлман вұ-ләт тәйтты шеңк даварт.**

– Рома вәлты морум иса аңтәм. Тәп па тәхия касәлдұв, хута мұв

пұритты утәт аңтәм, тыләш ән пәрәл, па щи мұң хушәва йиләт. Неш, дыв тәта ищи питы вуй вәйтсәт. Сыры рәпитум мұвәт вущкәләт, йилпа мұң хушәва йиләт. Щиты рәт мұвем хұват тывелт-тухелт щи вошитыйдыюв. Нұм мұв мир дәңха поикшәты хәнтәт дыв әнкетумләт, щитәтпида ләхсәна вәлдәт. Вантә, щи әх немәлт ән лупләт, муй пәты дыв мұвелн мұв пұритты щұңкәт омсәлтсыит?

– **Хәдьясем, хуятәт тұтәң әхдән эвәлт пурмәслан долумтсәт.**

– Тәл мәр әш питәрн катра әхләм омсәс. Дәтмем пураин депәлтсыном, катра әхәл йилуп олюпн нерсы па 130 шурәс шойт вух тынән мәнема тынысы. Щи вер вәсем ки, дәлн йилуп машина дәтсум. Ушәңа щитн ән яңхсум, нәдам шұкаләс па мет сыры Федоровской кәрта нух дәшәтты тәтъясем. 48 шурәс шойт вух щит пәты сухуптәсум. Щәлсаты тәп юхи юхәтсум, па щи шұкаләс. Щи юпийн Сәрханд вошн йилуп мотор әхләма дәтсум, ищипа яңхты щир аңтәм вәс, па щұңкәл шұкатыйдсәт. Вән кер тыләшн әхләм омәсты тәхия мәнсум, вантлүм, ишни дыс рава сеңксы. Муй дыпийн вәс, иса худт долумтсы. Щи юпийн йилуп тұтәң әхәл дәтсум.

– **Сергей Васильевич, нәң дәңхалән, дәлн кәртәна рұтьщәты әх хәнты вәлупсы вантты ат юхтыйдсәт?**

– Мет сыры ләңхасум, Андрей Данилецшимәш әх тәтъяс. Интум лұв пидала рәпитты ән ләңхалум. Вантә, мәнем депәлтәс, иләтн лұведа кәт тонна арат бензин па вет шурәс шойт вух союмная мийдясум. Юхды ән мәслә. Ипұш карткел хұват лупәс, дәлн Русскинская кәрта ат йилум па вұдең мир емәңхәтәдн рұтьщәты әх әхәдн тыв-тухи ат тәтъялүм. Щи хәтәдн меләк вәс, доньщ лудас па хәтл мәр мурта вұдыдам шәкәтсәлдам мир тәтъядоман. Вантә, итәхәт соткем кила вескаләләт, щимәш кәт хуят әхлә омәсләңән, вұдыет әрн әхәл талләт. Щи рәпата пәты мәнема тәп союмная мийдүом вухдам юхды мәс. А. Данилец лупәс, хән кәшәйтн вухн мәды, щи пураин сухуптәл. Па вұдең әха ищи немәлт ән сухуптәс. Әхәт уша версұв, С. Черкашин лұведа 1 миллион 600 шурәс шойт вух мийдяс, дәлн шәлсаты мұнева вух ат сухуптәс. Щи юпийн карткел хұват ай павтәс, хути кәртема кәшәйт тәл па ма дыведа вұды ат хурлүм. Ма юхды лупсум, вухдам сухуптәты вәнты веккеши ал юхәтл па кәртема нұм мұв мир ал тәл.

Реональда ОЛЬЗИНА

Ай Тэк

МАЛЕНЬКИЕ ТЕГИ

Иса пугрät Тэк мұв ёх пугрупсыйн хәншсыйт

«Ай Тэк» газетайн хәншты хуятät Лариса Рубахова, Аня Нахрачёва, Елена Леонтьевна Новыхова па Лена Буторина

Иёшн хәншты питлұв

Ешäк Тэк курт няврэмät, тәм пöра вұш элты «Хәнты ясäң» газетаевн нын «Ай Тэк» газетаен лэшätты эвет-пöхät пидн ияха рупиты питлұв. Щирн нын

айкелдан олäңän иса Югра мұв хәнтэт вуйтät. Шеңк лäңхалұв, дулн нын елды рут Тэк мұвд хәнты ясäң ат тұсаты, щи вұраңän кät ясäңнән умäщ айкелät, пугрät,

нумсäң кäсупсэт па хурамäң хурät китäты! Иёшн, инумäсн умща газета верлұв.

Людмила СПИРЯКОВА
па **Ирина САМСОНОВА**

Общее дело

Дорогие дети села Теги, с этой поры в газете «Хәнты ясäң» будут выходить статьи юных журналистов, работающих над созданием вашей школьной газеты «Ай Тэк». Так о новостях села

Теги, о школьной жизни узнают жители Югры. Нам очень хочется, чтобы вы продолжали нести свой родной тегинский говор хантыйского языка, поэтому пишите нам статьи, интересные рассказы, кроссворды на

двух языках: русском и хантыйском, присылайте нам красивые рисунки! Вместе сделаем вашу газету интересней.

Людмила СПИРЯКОВА
и **Ирина САМСОНОВА**

8

Вудан даль пöрайн тарма рупитум нэ А.Н. Мони́на (Смиркина) олäңän

О труженице тыла А.Н. Мониной (Смиркиной)

9

Опращем Г.Г. Туев даль харн вушäс

Мой прадед Г.Г. Туев погиб на войне за наше счастливое будущее

10

Вун аңкаңкем А.А. Миляхова даль пöрайн атл-хätл рупитас

Моя прабабушка А.А. Миляхова – труженица тыла

Ма щәщем

Тәмхәтл ма нынана щәщем Анна Никитична Мони́на (Смиркина) олаңаң хәншты дәнхалум. Лұв Вудаң Отечественной далъ пурайн тарма рупитәс.

Анна Никитична щәщем 1927-мет тәдн Ас нопәтты тыдәщ 25-мет хәтәдн Сүмәтвош район Куги куртән сәма питәс. Лұв «Труженица тыла» нәм тәйл.

Далъ пурайн 1942-1945-мет тәдәтн айдат эвет Куги курт элты Лорвош район Йилуп вош (Горки вош) хұд завода рупитты тұсыйт. Щәта дый ләшәтум ләтутәт далъ хәра киттыя юх ларәщәт хұл, еңк вұрәңән версәт, еңк тұтдясәт. Щәщем туп 1945-мет тәдн рут куртәла керләс па колхоза мис пусты нәңа рупитты мәнәс.

Щәщем дапәт няврәм энмәлтәс. Далъ юпийн ләхуйт па ортнәңәт вантман тәйс, ванты, пушхәт әңкиды-ащиды хәщсәт. Щәщем Павел па Семён кәт яйңәл далъ хәрн вушсәңән. Идәтн Ләв курт әшколайн вундтылты няврәмәт далъ хәрн вушум мир кәншты питсәт. Роман уша йис, хуты и яйл

Ленинградской область Смиркино куртән шависы. Щи шук вер олаңаң щәщема нәпек мәсы.

Ма щәщем па лұв кәт яйңәл «Книга памяти» хуша хәншман вулдәт. Щәщем – далъ вурәңән тарма рупитум ими, яйңәдал – Павел Никитич Смиркин па Семён Никитич Смиркин – далъ хәрн вутшум хуятңән.

Щи пурайн хөрәт шимл вүйлисәт, пицма ищи ән хәншы, ванты, мир нәпекды вус. Щәщем ар ишәк нәпекәт па мевд посәт тәйл. Интәм лұведа ищиты 70 тәд Вудаң Победа хәтл вұш элты постәты кеши мевд посн мойләсы. Щәщем ванкұтды щи давәрт пура элты нумәдмийл. Лұв ащел 1940-мет тәдн әнтөма йис, әңкел – далъ юпийн 1946-мет тәдн.

Вулупсы хұват щәщем вешкәта рупитәс. Лұв пилыед хұвн әнтөма

Анна Никитична Мони́на

йис, щит вұрәңән лұв атәлт няврәмәт энмәлтәс павус. Интәм лұв 89-мет тәда йис, Сүмәтвош район Ләв әхан куртән вул. Ар хидәт па хиды тумпи хидәт тәйл. Мұң тынәң щәщев сәмәңа па мосман тәйлдүв.

**Марина МОНИНА,
9-мет классән
вундтылты эви**

Моя бабушка

Я хочу рассказать о труженице тыла в годы Великой Отечественной войны – моей бабушке Анне Никитичне Мониной (Смиркиной).

Моя бабушка Анна Никитична родилась 25 мая 1927 года в д. Куги Березовского района. Она имеет звание «Труженица тыла».

Во время войны молодых девчонок увезли из д. Куги в Шурышкарский район п. Горки (1942-1945 гг.) работать на рыбзавод. Там они делали ящики для хранения рыбы, льда, бочки для соленья рыбы, таскали лёд и т.д., чтоб потом отправлять продукцию на фронт. Только в 1945 году она вернулась домой, продолжила работать в колхозе телятницей, дояркой. Летом косили сено, сажали овощи, также она работала кассиром.

Наша бабушка воспитала семерых детей. После войны ей пришлось воспитывать своих племянников, т.к. их родители рано умерли. С войны не вернулись два её брата – Павел и Семён. Школьники Сосьвинской школы в своё время занимались поисками односельчан. Они нашли одного из братьев, который был похоронен в п. Смиркино Ленинградской области. Бабушке было вручено извещение о его гибели и месте захоронения, которое она хранит у себя.

В «Книге памяти» наша бабушка указана как труженица тыла и её братья как без вести пропавшие – Павел Никитич Смиркин и Семён Никитич Смиркин.

Фотографий было очень мало, а письма они не писали, так как были неграмотными. Наград у бабушки много – ко всем памятным юбилейным датам Великой Отечественной войны. И сейчас ей вручили медаль к 70-летию победы. Бабушка довольна. Каждый раз вспоминает своё трудное детство и юность, своих родителей, которые рано умерли. До войны в 1940 году не стало её отца. Мать ушла из жизни в 1946 году, пережив войну.

Наша бабушка прожила жизнь достойно. Рано овдовев, ей пришлось одной воспитать и дать образование детям, сейчас все работают, имеют свои семьи. У бабушки много внуков и правнуков. Мы гордимся своей бабушкой, любим её. Она живет в п. Сосьва Берёзовского района. Ей сейчас 89 лет.

**Марина Мони́на,
ученица 9 класса**

Щиты ма Победа хәтл олаңан нумәслум

*Победа хәтл – Россия мұв
вұраңан мет вулаң хәтл. Тәм
емәңхәтл сәм йиңк такды
нумәдмәты ән рәхл. Кашәң
ол 9-мет хәтлән мұң мұвевн
вудты мир кев хураса яңхәл,
лулн дала яңхум, щәта ухдал
пунум па дала пурайн тарма
рупитты ёх кеши әня лыптәт
пунты па пумащипа ясәт
ястәты. Ванты, кашәң хоттәл
ёха Вулаң дала шук тўс.*

Ма вун опращем Гаврил Григорьевич Туев иши дала мәнәс. Вун опращем 1912-мет тәдн сәма питәс. 1942-мет тәдн хулумъяң тәд луваттыйн дала хәра тусы. Ши пурайн лүв и няврэм тәйс, щит ма опращем Тарас Гаврилович Туев. Лүв 1940-мет тәдн сәма питәс.

Вун опращем дала вунты вой-хүд ведпәсдуман вус. Щит вұраңан дала лүв стрелока вус.

1944-мет тәдн ма опращем дала хәрн вушәс. Лүв и пөхл, хилыдал

Т.Г. Туев, 2002-мет тәд

Т.Г. Новыхова вұюмхур

па хилы тумпи хилыдал веккеши лүв олаңан нумты питләт. Ванты, вун опращем ёрәл унтасн тәмхәтл мұң вулдүв.

Ма вун опращем ән вантсум, тыняң па мосты Гаврил Григорьевич Туев, ма нәң олаңан иса пурайн нумты питлум. Щит вұраңан яма па туса вундтәйдты

питлум, әңкема-әщема иса верн нәтты питлум, ванты, нәң вулупсы мәсән, лулн мұң тәмхәтл уяңа ат вусүв. Ма әщем лүв нәмәдн мәсы.

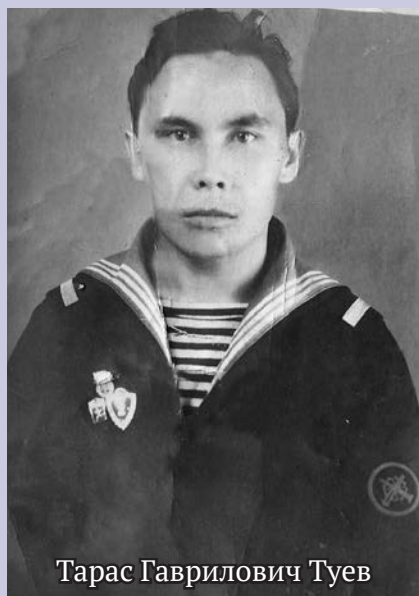
Щиты ма Вулаң дала олаңан нумәслум.

Саша ТУЕВА,

7-мет класс вундтәйдты эви

День Победы моими глазами

День Победы - это великий праздник для всей страны, это праздник со слезами на глазах и радостью на лицах. И каждый год все люди страны чтят тех, кто отдал свои жизни ради нашего мирного неба над головой. Нет ни одной семьи, где не было бы своего героя. И в нашей семье герой - это мой прадед Гаврил Григорьевич Туев.

Тарас Гаврилович Туев

Прадед родился в 1912 году. На войну был призван в 30 лет в 1942 году. У прадедушки до войны было только один ребенок, это мой дедушка Тарас Гаврилович Туев, который родился в 1940 году.

Я думаю, что, когда прадед уходил на войну, он мечтал, как вернется с войны и будет воспитывать своего сына, а потом внуков, которых на данный момент шесть. До войны он был рыбаком и охотником, а эти профессии требуют силу, терпение, выносливость, меткость, ловкость рук, усидчивость. Поэтому, когда его призвали на войну, то назначили стрелком.

Прадедушка был всегда на передовой, прикрывал

наступление своих товарищей. Нужно было уничтожить командиров, офицеров и технику фашистской армии. Я думаю, что он с этой задачей прекрасно справлялся. Но в апреле 1944 года мой прадед пропал без вести. Его единственный сын, внуки и правнуки очень гордятся своим отцом, дедом и прадедом, который отдал свою жизнь за наше счастливое будущее.

Хоть я и не видела своего прадеда, но помню и горжусь тобой, мой дорогой и любимый Гаврил Григорьевич Туев. Покуда я тебя буду помнить, значит, ты будешь жив. Своей учебой, поведением, поступками я тебе докажу, что ты погиб не зря и такие люди, как ты, должны вечно жить в сердцах своих родственников. И в честь тебя называли моего папу.

Вот что значит для меня День Победы.

Саша Туева,
ученица 7 класса

ВУНДТЫЙДТЫ ПИТДҮВ

Знакомство	Вуянтты вер
– Как тебя зовут? – Меня зовут ...	– Нәң нэмен, опраш нэмен муй? – Ма нэмен ..., опрашнэмен....
– Как зовут твоих родителей? – Моего отца зовут..., мою маму зовут...	– Нәң аңкен– ащен нэмңадан муй? – Ма аңкем нэм..., ащем нэм...
– Есть ли у тебя братья, сёстры? – У меня есть брат и сестра, их зовут...	– Нәң яй– өпи тайлдан? – Ма яй па өпи тайлдум, дын нэмңадан ...
– Сколько тебе лет исполнилось? – Мне ... лет.	– Нәң муйкем тада йисан? – Ма ... тада йисум.
– Кто ты по национальности? – Я ханты, (русский, манси, коми, ненец, татарин).	– Нәң муйсәр мир элды? – Ма ханты мир элды, (рұш, вухаль, сәран, ёрн, хәтань).
– В каком классе учишься? – Я учусь в ...классе.	– Муйсәр классан вундтыйлдан? – Ма ... классан вундтыйлдум.
– В каком населённом пункте ты живёшь? – Я живу в деревне Теги. (Устрём, Пугоры, Юханкурт, Берёзово)	– Муйсәр куртан, вошан нәң вулдан? – Ма Тэк куртан вулдум. (Сэй нёл, Пухар курт, Юхәңкурт, Сүмәтвош)
– До свидания!	– Па ям вуда!

Даль пöрайн атл-хәтл рупитәс

Ма вун аңқаңкем Анастасия Андреевна Миляхова (Новьюхова) 1901-1980-мет тәлдәтн вус. Дүв вудаң даль пурайн атл-хәтл рупитәс. Ши вүраңан дүв «Труженица военного тыла» нэм тайл.

Анастасия Андреевна Новьюховәт хотәдәх элды вултынә, дүв рут мүй Вошренцов курт.

Вун аңқаңкем икел, ма вун аңшацем – Дмитрий Дорофеевич Миляхов – Вулаң Отечественной даля яңхәс. Вун хуятлам нивәл няврэм әнмәдсәңн: Евдокия (иса пурайн Овдотья нэмн алышәсы), Илларион, Анисья, Иван, Алексей, Виталий, Надежда, Евгения, Дарья. Иса пушхәт Машья дорн сәма питсәт.

Анастасия Андреевна ар

тәл мәр колхозән рупитәс. Каркама па апрәңа рупата тувман вүраңан дүв арсыр ишәк нәпекәтн па мевд посәтн мойдәсы. «Материнская Слава» нәмуп мевд пос иши тайл.

1980-мет тәдн лыпәт хойты тыләш хутмет хәтәдн вун аңқаңкем әнтөма йис.

Ел вулты айлат әх: Аня Нахрачәва (9 класс), Толя Хандыбин (9 класс), Ярослав Катрычев (10 класс), Ксения Катрычева (6 класс).

Анастасия Андреевна Миляхова

**Хилднә тумпи хилднә
Ксения КАТРЫЧЕВА,
6-мет классан вундтыйдты эви**

Труженица тыла

**Моя прабабушка
Анастасия Андреевна
Миляхова (Новьюхова)
(1901-1980 гг.) –
труженица тыла.**

Анастасия Андреевна происходит из рода Новьюховых из деревни Вошренгов.

Муж – Дмитрий Дорофеевич

Миляхов – участник Великой Отечественной войны. Воспитали 9 детей: Евдокия (все её называли Овдотья), Илларион, Анисья, Иван, Алексей, Виталий, Надежда, Евгения, Дарья (все родились в д. Машья лор).

Анастасия Андреевна много лет работала в колхозе. За добросовестный труд награ-

далась грамотами, юбилейными медалями, а также Орденом материнской славы.

Умерла 6 сентября 1980 года.

Потомки: Аня Нахрачева, Толя Хандыбин, Ярослав Катрычев, Ксения Катрычева.

**Правнучка
Ксения Катрычева,
ученица 6 класса**

Муликэрт Ёмвош округ Манстър районән вәд. Кәрәщ сәнхум олаңән вән нохәр юхәт күтн йис вүш эвәлт тәм ай ханты кәртые долъ. Хән тәта хәннехуятәт вәдты питсәт, щи олаңән уш әнтәм. Тәп археологәт лупдәт, хуты тәта мир шеңк хўвн («бронзовый век» вүш эвәлт) вәдты питсәт. Па муй щит Муликэрт нәм рўщ щирн - уш ищи әнтәм, ханты па вухәль ясаңән тәта ияха кәртәсәңән. Итәх әх лупдәт, хуты рўщ щирн «Мулигорт», щит «Няхәң-юнтәң кәрт» питл.

Ай ханты кәрт хулна дылаң

Йис пура вүш эвәлт Муликэртән Посоховәт рәт әх вәсәт. Дыв шеңк яма хотәт омәсты хошсәт. Кашәң хоттел әх дүв юкан хот тайс. Муй щирн йис вүш эвәлт щатыщащидал-аңшащидал вәсәт, ищиты дыв вой-хўд велпәсләсәт, Ная-Вәрта пойкшәсәт. Щит таклы дыв тәм хәтл вәнты, дәлн хән вәдты щир тайсәт. Щи тумпи щәта Алексеевәт, Ендыревәт, Мороховәт, Проскуряковәт па Непкинәт вәсәт.

1920-мит оләтн Увәс Ас мўвәт хўваттыин тәм кәртән мет олаң әшкола версы. Щәлта интернат, садик, лапка, күлуп хотәт омәссыит, радио па тўт карты келәтталсыит. Щи оләтн кәрт Сүмәтвош района лўңман вәс (Сүмәтвош архив непекәт щирн). Советской лащн кәрта айлат учитель хә китсы, дүв Николаев опрәщ нем тайс. Ин хә нявремәт вәндтйылды пәта пәсанәт па ай пәсанәт верәс. Учитель ики хәтл мәр нявремәт вәндтәс, етн па аңкидал-ащидәл әшколая юхтйылдәт. Лўң вәнты вән хуятәт иса рўщ буквәйт уша версәт. Тәм әшкола олаңән па ай кәртәтн мир уша павәтсәт па ищи нявремәд щив вәндтйылды китты питсәт. Щит Калтысьян (нивл километра вүшн), Халапант (30 километра вүшн) па Нум Нярәх (15 километра вүшн) кәртәң әх.

Щиты, дәлн елды щи айкемн вәсәт, тәп «коллективизация» па «репрессия» верңән

тывсәңән. Хән ай кәртәт ияха кәрәтты питсыит, ташәңшәк әх па ташдал хулт вўсыит, хәннехуятәт па елды Увәсмўва Аксаркавәнты китсыит. Щи пураин шеңк ар мир нәртамды пәрәтсы.

Еша вәс Вулаң Отечественной дадь тывәс. Икет худыева дадь тәсыит, кәртән тәп пирәщ хуятәт, имет па нявремәт хәщсәт. Дыв икет юкана рәпитты питсәт. Щи давәрт суртәт тўвман, делды вәдман, ищкийн потлтыйдман, кәши-мәш күтн рәпитман итәх әх Вулаң Победа хәтл вәнты ән вәсәт па итәх хуятәт әхәт шеңк сора хўв пәнәтә шәшмәсәт. Ар хә хуят дадь хәр эвәлт юхды ән керләс. Хуйтат юхәтсәт, итәх әх кўрды-ешды, кәшаң-мәшәң вәсәт.

Ладь юпийн кәрт тәп 1950-1960-мит оләтн йилпанухенумтыпитәс. Щәта йилуп вәдты хотәт омәссыит, күлуп, хәтл мәр нявремәт тайты хот, карты кел хўват тўт мәты хот пўншысы, радива

версы.

Юхи хәшум 1960-мит оләтн, хән партия партум вер щирн ай кәртәт па колхозәт ияха тәты питсыит, Муликэрт па щивевтам суртән хойсы. Щәта вәдлум совхоз хотәң вой тәхи йира вўсы па хәннехуятәт рәпатайды хәщсәт. Итәх хуятәт вәншәк кәртәта вәдты мәнсәт, итәх әх кәртән хәщсәт. Дыв Наяң-Вәртәң рәт хотләд хәйтәң дәнхасәт. Щиты кәртәдн елды щи вәсәт, щәта пиршәмәсыит па щәта щи шависыйт. Ар мир, хуйтат па тәхета вәдты мәнсәт, щиты щи хултпелды вошсәт. Деомид Посохов хоттел әх эвәлт тәп и эви хәщсә. Пухдал худыева сурма питсәт.

1983-мит одн ай тәхет потты тыләщн 31-мит хәтлән Тюменской областә депутатәт поступсыйн хәншсәт, хуты Муликэрт иса государственной непекәт эвәлт нух вўты. Мәтты щи кәртән немхуят ән вәд па щәта немудт рәпата тәхи әнтәм. Щи олаңән

лупты ки, 1926-мит одн кәртән 111 хуят: щит 58 ики па 53 ими вәс. Манстър район архив непекәт щирн 1971-мит одн кәртән 75 хуят вәс – 65 ханты па 8 вухәль па сәран әх.

Тәмхәтл щәта кәт хоттел әх вәдләт: Алексей Андреевич Лысков имет пида па дын Александр пухән нявремәд пида.

2000-мит одн щәта «Северный фонд» вухәт унтасн оса хот омәссы. Хуйтатләңхаләт, Калтащ Имия поресты щив юхәтты веритләт.

Яң ол мәр Муликэртән шуши нявремәт пәта «Рәт кәрта юхды керләдүв» нәмпи рўть щәты тәхи верәнтды. Щит ләщәтты олднитсы «Югра дыднуптәты» осатәхийн рәпитты әхн па Увәс мир департамент (хән щи тәхи рәпитәс) вух унтасн. Интәм «Югра дыднуптәты» тәхи щив вух мәл.

Щи рўтьщәты тәхийн нявремәта увәс мир йис верәт вәндтәдыйт па рәт ясаңа, ариты-якты вәндтәдыйт. Тәмхәтл шуши мир иса па щирн вәдты питсәт. Па хулна вәдләт щи хуятәт, хуйтат йис верәт вәдәт, щит пәта айлат әха щит вәндтәты па дывел вәндтәты мосл. Дәлн дыв рәт мирев йис верәт ад юремәсәл. 2009-мит одн Югра правительствә грант вухәт унтасн Муликэртән йилуп хот омәссы, хулта кашәң лўң нявремәт рўтьщәты юхтйылдәт. Щиты айкемн кәртәв нух дыднуптйылды па елды вәдты питәс.

Любовь КАШЛАТОВА

**Ханты ясаңа тулмащтәс
Надежда ВАХ**

Эрзя ясаң сәмәңа тайл

Мордовия мұв Саранск вошн нумсәң айдат хә Александр Данильчев вәд. Лұв Саранск вош ашколайн эрзянской ясаңа нявремәт вәндтәд. Александр рәт ясәңд педә шеңк сәмәң, щит пәты ашкола тумпийн лұв айдат әх, хәтл мәр лавәдты хота яңхты пушхиет пида ипұша вәйтантийд па эрзя мир культура олаңан айкел тәд.

Александр 1989-мит од Ас нопәтты тыдәшн Саранск вошн сема питәс. Ай пурайд Кучуровской район эрзя Сабаево кәртән мәнәс. Щәта Александр апщет пида ашкола яңхәс. Кәртән вәдмәдн Данильчевәт нявремәт аңкеда арсыр верн нәтсәт, юдн иса дыв хә рәпата версәт. Ашколайн Саша пухие ямавәндтыдәс, эрзя, рұщ ясаңнән па литература урокәт метмосмантәйс. Щи тумпийн футбол немпи кәсупсы сәмәңа тайс па нумсәдн ләңхәс: «Енумлұм - әрәщты хәя йилұм».

Хәт класс вұш эвәлт Александр стихотвореният, путрәт хәншты питәс. Сырыя рұщ ясаңнән, щәлта эрзя ширн. Мет олаң стихәд нумсәң пухие ашкола олаңан хәншәс. Нявремәт вәндтәты хәннехуятәта дәщәтум

путәр шеңк мәстәс, ешавәс па Александр щи стихәд газетайн шивәдәслә. Амәтман лұв йилуп әрн, йилуп нумәсн едды путрәт па стихотвореният хәңшты питәс.

Ашкола юпийн эрзя хә айкеләт дәщәтты хуята вәндтәйтты вұтшидәс, тәп Мордовско й государственной университетн рәпитты әх лупсәт, хуты рәт па рұщ ясаңнән яма вәты айдат хәя тәп щи верн едды вәндтәйтты мосд. Щиты Александр Данильчев нявремәт вәндтәты хәя йиты питәс.

Вет тәд мәр Александр мет ям айдат вәндтәты хәя йис. Эрзя хә ясәңт ширн, университет – щит вәндтәйтты емаң хот. Вантә, тәта мет нумсәң кандидатәт, профессорәт рәпитләт. Щит пәты лұвәд шеңк әмәщ университетн вәс. Вәндтәйтмәд мәр

Александр финно-угорской мирәт вәлұпсы олаңан уша павтәс. Щи пура вұш эвәлт лұв рәт финно-уграт пида вәйтантийдты, киникайт лұңәтты питәс. Айдат хәя әмәщ вәс уша верты, хуты иса мұвәтн щи арат финно-угорской мирәт вәдләт, хуты дыв атәлт ясәңт ширн путәртләт, дыв атәлт йис культура верәт тайләт.

Щиты 2009-мит одн А. Данильчев Карелия мұв Петрозаводск воша ИФУСКО немуп мұвтәд финно-угорской айдат әх вәйтантиупсыя юхтәс. Щи пура вұш эвәлт эрзя хә финно-уграт пида и нумәсн, и верн вәд, ләдн ияха катләсман рәт ясәңт па йис культура верәт едды тәты. Щи юпийн нумсәң хә па хон пеләк Венгрия, Финляндия мұвнәнән, Сыктывкар, Ижевск па па вошнәнән финно-угорской мир пида вәйтантидәс.

Интәм Александр Саранск вошн нявремәт эрзя ясаңа вәндтәд. Щи тумпийн оса рәпата тұвман вәд. Веткем од юхды па айдат әх пида «Интерфейс» немуп социальной

холуп эрзянской ясаңа тулмащтәс. Щәлта Мордовия мұв айдат әх пәты увәс мир якты хәрәт дәщәтләт. Вән кер тыдәщ 16-мит хәтләтн эрзянской ясаң емаңхәтл постәләт. Вантә, 1898-мит од вән кер тыдәщ 16-митн мет олаңмит эрзя мир профессор ики А.П. Рябов сема питәс. Лұв ям арат сыр-сыр киникайт, букварят па непекәт эрзянской ясаңан хәншәс.

Мәнема шеңк әмәщ вәс лұв пиләла вәтәңа йиты. Лұв щи мурта рәт ясәңд сәмәңа тайл па ләңхәд, ләдн нявремәт па айдат әх ищисәты ясәңд едды ат тәсәт. Щит пәты интернет хұват, якәт, путрәт хұват нявремәт щи вера вәндтәд. Әмәщ, хуты дыв «Сурвеля» немпи футбольной тәхи пұншсәт. Тәта әрәщты айдат әх күтәдн тәп эрзянской ясаңан путәртләт. Мұң, Ас-угорской айдат әх, ищисаты хәнты па вухадь ясаңнән ләрамтты питлұв ки, увәс мирнәлұв едды па вәдты питләт.

Ирина САМСОНОВА

Педколледж олаңан айкел тәс

Тәм дүңән, вәщ тыдәщ 12-мит хәтәдн, рәпатаем ширн Пермской мұв Коми-Пермяцкой округ Кудымкар вошн вәсум. Щи пурайн Кудымкарской педагогической колледжән айлат ёх арсыр верәта вәндтәты хәннехуятәтн немасыя дыв хущеда мойдәты вохсыюм.

Коми-пермяк ясәң хуята, вантэ, әмәщ вәс хәнты шиваләты па мұң рәт мирев тәс ясәң муй хурасәң путрупсәв мәнты ширәт ямсыева хәдәнтты. Ма щи щосн педколледжән нявремәт вәндтәйлды ёх пида вәйтәнтәйлдсум, хәнты па рұщ ясәтн стихәт дүңәтсум, моньшәт моньшсум па сыр-сыр әмәщ айкеләт мұң хәнтылүв вәдты-холты верәт олаңән щи мир елпийн путәртсум. Кашәң хәннехә иньшәсты веритәс, муй ширн тәм күтн мұң шуши хуятлүв Юграмүвнвәлдәтпахуты дыв рәт ясәңдәд па культураел елды тәдәт. Щиты щос мәр ма литература ширн мәнум вәйтәнтупсем сунхуптәсем па щитемн ияха юхтум мир эвәлт айкел вұты питсум.

Мет олаңән Кудымкар вошн вәдты педагогической колледж хот кәща не Татьяна Николаевна Меркушева пида вәйтәнтәйлдсум па рәпатайл тәты ширәт эвәлт немасыя дүвәд иньшәссем. Мосл лупты, хуты тәм не Кудымкарской район Егорово ай кәртыенән коми-пермякәт хоттелд ёх хущи сема питәс па айтәдн енмәс. Лүв ясәңдәд ширн, юдн дыв күтәдн иса рәт ясәңн путремәсәт па еша әхәтшәк ай нявремәт хәтл мәр давадты хотн па әшколайн айлда рұщ ясәңа питсәт. Щит пәта тәм не ин тәмхәтл вәнта шеңк яма па тәса рәт ясәңдә тәйл па щитәда рәт мирәд айлат хәннехуятәт вәндтәл.

Захарово кәртән 1989-мит одн әшкола нивәдмит классәң етшуптумәд юпийн айлат эви Кудымкар вош педагогической колледжән айшәк классәтн нявремәт вәндтәты неңа йиты щира елды вәндтәйлды мәнәс. Щәлта педколледж етшуптәс па «филолог», «коми ясәң па литература нявремәт вәндтәты не щира» елды Сыктывкар вош университетән вәндтәйлды питәс. Ешавәд университет

па етшуптәслә. Щи вұш эвәлт аспирантура мәнәс, «Лексика коми-пермяцкого языка» диссертация непек хәншәс па Ижевск вошн айлда щи непекәл еша павәтсәдә.

Елды ма немасыя дүвәд путәртты хушсем.

– Татьяна Николаевна, муйсәр рәпата верәт олаңән ин нәң айкел тәты веритләң?

– Ма щиты лупты вұтышәлүм, хуты и пеләк эвәлт Кудымкар вош педколледж – щит ма сыры оләтн вәндтылүм тәхем, кимит пеләк эвәлт мұң тәмхәтл тәта айлат ёх арсыр әшколайтн рәпитты ширәта әнтә тәп Коми-Пермяцкой округев, тәлаңтедн Пермской мұвев пәта па тўңширәңа вәндтәлүв. Тәм тәхийн айшәк классәтн пухәт па эвет вәндтәты ёх, хәтл мәр ай нявремәт давадты хуятәт па адаптивно-физической культура верәт тәты хәннехуятәт тывләт. Ма немәстемн, шеңк мосты рәпатайт мұң мұвевн вәдты коми-пермякәт пәта верлүв.

– Муй ширн юхи хәшум оләтн айлат ёх рәт мир ясәңа вәндтәты рәхл?

– Катра пура вұш эвәлт мұң педагогической колледжәв тәм мұвн вәд па рәпитл. Коми-пермякәт ясәң тәта кашәң хәннехуятәтн ищиты щи шеңк сәмәңа тәйлды па вәшката вәндтәды. Мосл лупты, хуты 1920-мит оләтн Советской дащ вұшәтн мұң хущева Кудымкар вош педколледж пўншсы. Ин щи оләт эвәлт ар од мәнәс па ин тәм пурайт вұш вәнта иса начальной әшколайтн рәпитты учителәт мұң вәндтәлүв. Кашәң щимәщ хәннехә яма дүв рәт ясәңдн ямсыева путәртты, хәншты муй дүңәтты хошәл.

– Татьяна Николаевна, адпа, нын немасыя щимәщ тәхет верләты, хута тәп коми-пермяцкой ясәң яма вәйтты пухәт муй эвет ияха әкәтләты?

– Щиты мұң немасыя нял тәхи дәщәтсүв, мәта утәт хущи кашәң одн рәт ясәдн яма хошты нявремәт аршәк ияха әкәтлүв. Әхәт щи айлат ёхлүв эвәлт коми-пермяцкой ясәңән әшколайтн рәпитты хуятәт яма па вәшката вәндтәлүв. Ин юхи хәшум оләтн нял щимәщ тәхи тәйлүв. Кашәң группа хущи 12 муй 13 пух па эви вәд. Мұң арсыр мир нявремәт вәндтәты хәннехуятәт ищипа нәмәслүв, мұң рәт мир ясәв вушкәты ән рәхл. Тәмхәтл мұң яма дүвәд ки тәйлүв, щит хәдәвт дүв ищи мұнева па рәт мирева арсырунтастәд па ищиты хурамәңа па тәса арсыр ясәңәт күтн, шеңк әмәщдуман, дүвәд хәдәнтты питлүв.

– Щит, ма щиремн, шеңк мосты рәпата нын верләты. Округ мұвн хущи ищиты коми-пермякәт сәмәңа дыв рәт ясәңдә тәйләт?

– Округев луватн вәдты мир пәта немудтә лупты ән веритлүм. Тәп щимәщ айкел тәты шир тәйлүм: мұң хущева коми-пермяцкой рәт ясәң ширн вәндтәйлды нявремәт арсыр тәхетн вәдты әшколайтн рәпата дывәда мушатләт. Юхи хәшум одн 70-кем процент арат айлат ёх иса рәпатайңа йисәт. Коми-Пермяцкой округев тумпийн, ям ар айлат ёх Коми мұв әшколайтн ищиты шеңк яма рәпата вұдйит. Вантэ, мұң ясәңдүв иса и хурасн мәнләт. Тәта Кудымкар вош педколледжән вәшката па тўңширәңа айлат ёхлүв вәндтәлүв!

– Пәмәщипа, Татьяна Николаевна, тәмәщ ям айкелдән пәта!

Владимир ЕНОВ

Финно-угрät литература кәшä хә

– Янош, муй пата кашаң кат ол мар арсыр хон пелкәтн тәмәш Мүвтел мирәт финно-угорской писателят вәйтәнтупсәт дэщәт-дәйт па муйсәр унтас дыв тыв юхтыйдты мир хәннехуятә тәдәт?

– Тәмәш Финно-угрät литература ширн мәнты ассоциация тахи 26-мит ол вүш вәд па рәпитл. Мет оләнән лүвәд пүншум әх нәмәссәт, муй ширн арсыр финно-угорской ай муй вәншәк мир хуятәт ияха әкәтты рәхл. Щәдта ши әх, вантә, дыв рәтәсәңдәлн интәмхәтл вәнәтә ямсыева хәншты па путәртты веритләт. Щит пата Россияйн, Финляндияйн, Эстонияйн па Венгрияйн вәлүм непек хәншты финно-угрät ияха тәмәш Мүвтел мирәт мирхотәтә әкәтты вүянәтсүв. Тәм вүдәң вер немасыя нумсәң хәннехуятәт версәт, дәдн ар мүйәтн вәдты финно-угрät ямашәк дыв күтәдн рәт ясәңдәл, литератураел па вәдтл-холты ширләд ат вәнтәсәт.

– Муйсәр мирәт па муйарат хәннехә тәмәш вүдәң вәйтәнтупсыя Венгрия мұва Бадачонь воша юхтәс?

– Аратәдн нивәлъяң мултас финно-угорской

хәннехә, саамәт әхлүв тумпийн, тәм хәтләтн мүн Венгрия мұвева юхәтсәт. Россия эвәлт мордва, удмуртәт, коми, коми-пермякәт, марицәт, вепсәт, кареләт, хәнәтәт, вухәдәт па юрнәт вәсәт. Селькупәт тәм йисн иса тыв юхтыйдты ән питсәт, алпа, дыв хушәла хәннехуятәт стихәт муй хурамәң путрәт хәншты иса нухвудысәт. Щәдта Эстония па Финляндия хон пелкәт ишиты ямкем ар хуят тәм мирхотәва китсәт. Ма ширемн, ши арат поэтәт па писателят унтасн тәм олн верум вәйтәнтупсәв шеңк яма па әмшә мәнты питл.

– Янош, муйсәр верәт оләнән тәм Мүвтел мир финно-угорской писателят мирхотн путәртты питләты?

– Тәм вәйтәнтупсыин сырыя арсыр финно-угорской непек хәншты әхлүв драматургия оләнән путремәты питләт. Мосл лупты, хути юхи хәшум оләтн мүн вәдты-холты ширлүв иса па хурасн мәнты керләсәт. Щит пата финно-угорской писателят театр пата шеңк шимәд пьеса, драма муй па па шимәш ширн мәнты утәт хәншләт.

Лыпәт хойты тыләш хәдмит хәтл вүш эвәлт па иса лапәтмит хәтл вүш вәнәтә Венгрия хон пеләк мұвн Бадачонь вошн XIII-мит Мүвтел мирәт финно-угорской писателят мирхот вәс. Ши пурайн ма Ассоциация финно-угорских литератур немуп тахи кәшә хә профессор Янош Пустаи пида вәйтәнтыйдсум па айкелд вүсум.

Тәм хәтл мұңева, веритты кемн, аршәк театральн вәнтупсәт немасыя хәншты мосл, дәдн әл хуятәт шитәт вантты веритсәт. Щәдта ши лүңтупсәт тумпийн мүн худыева хәнты павухәд мирнән писателят хәдәнтты питлүв. Мұңева әмәш ши кәт ай мирнән оләнән аршәк айкел уша павәтты. Муй ширн тәм йисн дыв Россия хон пеләкн вәдләт-холләт, муй вер оләнән киникайт есәдләт, кәшәйтн нәтдәйт муй әнтә, муйсәр верәт пата стихәт муй хурамәң путрәт мирәд пата хәншләт? Кашәң финно-угорской мирәт оләнән тәтә айкеләт хәдәнтты питлүв, щит, вантә, йис пура вүш эвәлт дыв ишиты, мұңәсчев ширн, рәтә-шира лүңтәсләт.

Щит пата, ма нәмәстемн, тәмәш мирхотәтн мүн дәхсәна йилүв па рәт мирлүва мет таканшәк едды катләсты вүянәтлүв.

– Муй нәң веритлән лупты хәнты литература оләнән?

– Тәм Мүвтел мирәт финно-угорской писателят мирхот пүншум олән хәтәдн ма щиты лупсум, хути литература тәмхәтл мұңева шеңк мосл. Тәп ши ут унтасн рәт ясчев па культураев едды яма тәты веритлүв. Щәдта ясчев тайты пата мүн арсыр финно-угорской

мирлүв па тәм нуви тәрум идпийн вәдты-холты ширәт дыведа мушатләт. Кашәң мир дәдн лүв рәт ясәдә ат катләсәс, ши щосн лүв едды па яма вәдты питл.

Щит пата аршәк киника рәт ясәнән сырыя хәншаты нын хуятлән пата па ши юпийн вельщи рүш ясәна хурамәна тулмашәтәты веритләт.

Ма ширемн, шимәш писателят лүв рәт хәннехуятләдн па сыр-сыр мирәтн ишиты сәмәна тайты питләйт!

– Янош, муй нәң шуши мирев пата «Хәнты ясәң» газета хұват лупты веритлән?

– Ләңхәлүм шимәш ям вүшә ясәң хәнты әхлүва китты: «Едды дәдн ишиты тумтака па яма ат вәсты. Рәт мир ясән едды па тўңширәна тўваты па немудты пурайн ал юрематы! Путәртаты па хәншаты, нявремдән яма дыведа вәндтаты! Хәдәвт хәтәдн, вантә, дыв ши рәт ясәң едды тәты питләт. Вера ар рәпитты мосл, дәдн рәт мирәсәң ән юремәты па хәнты ширәтә вешкәтә катләсты!»

– Пәмәшпа нәңена, Янош, тәм айкелдән пата! Па яма вәдә!

Маргарита Федоровна Рябова Нуви сәнхум район Ваньшават кэрт эвэлт вэл. Вухаль аңшашел Ксенофонт Иванович Яркин Вүт Нярьех эвэлт вэс, аңкаңкел Неримово муй Новинской кэрт эвэлт, Новьюхова опраш

нем тайс. М. Рябова лупас, аңшашел мәшитас, щит паты Вудан Отечественной далай аң вусы. Лүв непекаң хуята па коммуниста вэс, далай пурайн Сүмәтнюд кэрта колхоз кәчая рәпитты китсы. Аңкел-ашел Пулңават вошн вейтәнтсәңән, хута аңкел тынесты рәпатнека йиты хотн вәндтылдас. Юрн ащел Иван Вануйто Ёмвошн вух лүңәтты хәннехәя вәндтылдас, щәта эвел сема питты едпийн турәх мәш эвэлт пүпия йис.

Якәл, арийд па хәннехәйт щи вера вәндтәл

Маргарита Рябова мұң мұевен ар мирн яма вәды, лүв хәнты Нуви сәнхум район Ваньшават кэртән каш верты хотн рәпитас. 2008-мит одн рүтыщаты питас, Нуви сәнхум вошн хот дәтас па кэртәд эвәлт щив касдас. Вәл-вәл лүв Ёмвоша каш хәрәта юхтыыл, щәдта айдат ех хәнты щирняктыя вәндтәты паты тыв вохәнтыылды. Тәта вәдмәдн вәлупсәл оланән путәртсамн.

ЯКТЫ ВӘНДТӘЛ

– Ма аңкаңкем пида енумсум па ай пура вүш эвәлт арсыр якәт вәдүм, ая вәдмемн «Хүд вәдты не» як якты вәндсум. Юхи хәшум олатн Нуви сәнхумән «Увас хурамәтн» эвет арсыр якәта вәндтәлүм па дыв пидәда каш хәрәтн, емәңхәтләтн арилүм па яклүм. Ма ләшәтүм якдам эвәлт ши тәхи эвет интум нивд як якләт. Дыв күтәдн Ваньшават эвет вәдләт, дывел ай пура вүш эвәлт якты вәндтәслам. Кәртемен вәдты эвидам «Түт сем» немуп якты-ариты тәхи версәт, ма тәхем «Түтые» немн алыщасы. Лүңәтн «Нумсәң ех» немуп рүтыщаты кэрта яңхлүм, щәта ищи эвет па пухат вәндтәлүм. Тәм пүляң Ёмвоша юхәтсум «Хәтл» немуп тәхи ех хәнты якәта вәндтәты. Хә якәт дыведа вәндтәлүм па муй щирн Паштар, Түкъякәң, Ваньшават, Поднавәт, Касум па Тәк имет «Куринька» яксәт. Тәмиты ар од арсыр кэртәтн, вошәтн хәннехәйт хәнты щирн якты вәндтәлүм.

Интум күш рүтышуман вәдлүм, артәхия вохәнтдыном, юхи хәшум олатн Москва, Советской, Нягань, Лянтор вошәта яңхсум. Кәт пүш

Нижневартовскайн «Россыпи Югры» немуп якты-ариты хәрн вәсум. Нуви сәнхумн питыылды мирхотәта па каш хәрәта ищи нәдам яңхлүм.

ХАНТЫ ЯКӘТ НЕПЕКА ХАНШӘЛ

– 1991-мит од вүш эвәлт якәт нух хәншты питсум, дәдн щитәт хулт аң юремәты. Ши пурайн Ас хәнтәт якәт якум ими аршәк вәс па ар як хәншсум. Илатн Надежда Костылева Нуви сәнхум районән вәдты мир эвәлт якәт хәншты паты грант вух холумтылдас. Ши пурайн лүв пилада Касума, Ваньшавәта, Поднавәта яңхсум. Поднавәтн Паштар па Түкъякәң неңәт ищи вәдләт, щит паты ши кэртәтн якум якәт ищи имет эвәлт нух хәншсамн. Фаина Иштимирова пида 2007-мит одн Сүмәтнюд районән вәсмән, щәта Тәк кэртән якәт хәншсамн. Ма щиремн, тәп щәта вәдты неңәт хәнты щирн якты хошләт. Ләв кэртән нявремәт вәндтәты не па Шаганы хуши пирәш ими минемна якәт вәндтәсәңән. Зоя Захарова апәднеңәл пида хурамәңа якләңән, щит ищи хураң хушапа хәншсамн. Тимофей па Татьяна Молданова Поднавәтн Пүпи як хот верәнтсәңән, ар хуят Касум, Түкъякәң, Паштар па Ваньшавәт эвәлт щив юхтыылсәт. Щәта мирев ар хурамәң як яксәт. Ма нәмәслүм, якты ех щитәт ки вәндтәсәт, дәдн емәңхәтләтн па каш хәрәтн шуши ех мет ар хәнты як якты питсәт.

МИР ЭВӘЛТ ХАНТЫ АРӘТ НУХ ХАНШӘЛ

– 1980-мит одн Ваньшавәта

Хиония Пухленкина юхтылдас. Ши пурайн кэртәвн арәт па моньшәт вәты ех ар вәс. Кашәң хотя арәң хушапа щитәт хәнштыя ләңтыылсамн. Әхәт Ева Шмидт, Эстер Рутткай-Миклиан па Юля эвем пида ищи мир эвәлт арәт хәншсүв. «Петущ-Петущ» ар хәнты Матрәна Егоровна Яркина шәңәт эвәлт нух хәншсум, «Лехә» ар Пүпи як хотн хәдьясум. Юляема Матрәна Егоровна арилүм арәт китсум, дәдн «Хәтл» немуп лүңәлтупәт верты хотн щитәт ат арисыйт. Мосд лупты, хәнты арәтн ар йис ясәң вәл, итәхәт тәм йис ехн иса аң па вәдыйт, словарятн щитәт ищи әнтәм.

ХАНИЯ ПОРИДӘСӘТ

– Ая вәдмемн кэртәң пирәш имилүв хәния хәнты емәңхәтләт поридәсәт, мұңева иса аң лупсәт, муй поридәләт. Нәмдем, товийн аңкаңкем мұлсұна па кәра аңәт омсылдас. Ши юпийн мұң пидәва ким шәшәс па доньщ пәсана дөтут пунылдас. Вурңа хәтәдн алаңа пәтләм күтн хотәң ехләм ким хәхәлсәт дов нащәм ветрая әкәтты. Ши емәңхәтләтн имет рәтнайдал па ләйңдал хуши мояңа яңхсәт. Вәна ювмемн уша версум, неш, кэртәң ехлүв па аңкаңкем Тыдәш пори па Вурңа хәтл щиты поридәсәт. Ваньшавәтн 1995-мит одн мет олаңән күлуп питәрн емәңхәтл пурайн юрн хот омәссы. Ши вүш эвәлт кэртәң мирев хәнты порет поридәты питсәт. Тәм йисн вүрн ищи поридәләт.

Реональда ОЛЬЗИНА

Шукщаты ёх Урай вошн вәсәт

Тәм ол сүсн Урай вош 50 ода йис. Щит паты щата лыпәт хойты тыдәшн вән емәңхәтл дэщәтсы. Тәм хәтлән мәр «Город мастеров. Югра: Запад-Восток» немпи шукщаты ёх емәңхәтл мәнәс.

Шив Югра мұв арсыр тәхет эвәлт тәса ёнтәсты, тыйты па арсыр утәт верты ёх әктәщийлсәт. Мет вудаң мойң хуятәта округ кәща не Наталья Комарова, Югра мұвевн вудаң федеральной инспектор Дмитрий Кузьменко, «ЛУКОЙЛ» тәхи кәща хә Вагит Аликуперов вәсәт.

Емәңхәтлән уша верты рәхәс, муй арат арсыр мұв мир Югра

мұвевн вәд. Ши хәтлән пурайн Урай вош ар тәхета ортсы. Кашәң тәхийн и мир олаңән уша павәтты рәхәс, щит дәмәтсухәт, арсырепләң дестүт, шукщаты ёх верум арсыр пурмәсәт.

Ар вошәң ёх хәнтәт па вухадят вәдупсы пелы вантты юхәтсәт. Мұв илпи таш вұты ёх Урай вошәң хуятәта емәңхәтлән паты кев хурас версәт па мойдәсәт.

**Ремёслайт центр тәхи хурәт
Хәнты ясаңа тулмащтәс Надежда НОВЫХОВА**

Ханты ясанг (Хантыйское слово) №20 (3440), 23.10.2015

Соучредители
Дума, Правительство
Ханты-Мансийского
автономного округа – Югры
Издатель
Департамент общественных
и внешних связей Ханты-
Мансийского автономного
округа – Югры

Редакция

Главный редактор –
Решетникова Р.Г.
Телефон (3467)33-36-82

Заместитель главного
редактора – **Вах Н.И.**
Телефон (3467)33-24-02

Отв. секретарь –
Новыхова Н.В.
Телефон (3467)33-24-02

Адрес редакции и издателя:

628011, г.Ханты-Мансийск,
ул.Комсомольская, 31
тел./факс (3467)33-17-52
E-mail: luima@ugracom.ru
Газета размещена на сайте
www.khanty-yasang.ru

Отпечатано:

ОАО «Тюменский дом печати»
г. Тюмень, ул.Осипенко,
д. 81-220.

Подписано в печать:

по графику 21.10.2015 г.
в 15.00.; фактически
21.10.2015 г. в 15.00.
Индексы **04393, 54393**
Тираж **2210** экз. Заказ **1743**
Цена свободная

Газета зарегистрирована
Управлением Федеральной
службы по надзору в сфере
связи, информационных

технологий и массовых
коммуникаций по
Тюменской области, ХМАО-
Югре и ЯНАО. Свидетельство
о регистрации ПИ №ТУ 72-
00796 от 23 января 2013г.

Мнение авторов
публикаций не
обязательно отражает точку
зрения
редакции.